

NKE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓKÖZPONT ELEMZÉSEK – 2013/14

1581 Budapest Pf. 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58 e-mail: svkk@uni-nke.hu
ISSN 2063-4862

Magyarország regionális érdekérvényesítési lehetőségei a Smart Defence-koncepció keretében¹

A 2008-ban kirobbant gazdasági válság nyomán kialakult forráshiány arra sarkallta a politikai vezetőket Európában, hogy még az olyan kényes területeken is az együttműködés lehetőségét keressék, mint a honvédelem. Sok más kis államhoz hasonlóan Magyarország sem tudta kivonni magát e hatás alól, így rendkívül fontos, hogy korlátozott erőforrásait célirányosan és a lehető leghatékonyabb formában használja fel. Az elemzés célja kettős: egyrészt feltérképezi azokat a NATO Smart Defence (Okos védelem) kezdeményezéséhez kapcsolódó együttműködési területeket, melyek lehetőségeket rejtenek a Magyar Honvédség számára a magyar képességfejlesztési prioritások alapján, másrészt az eddigi tapasztalatokra alapozva javaslatot tesz arra a konkrét regionális együttműködési formára, amelyen keresztül Magyarország a lehető legsikeresebben érvényesítheti nemzeti érdekeit.

A többnemzeti együttműködési kezdeményezéseket erősítő tényezők

A 2008-ban kirobbant gazdasági válság komoly negatív következményekkel járt Európa államai számára. A kontinens jelenleg is küzd a válság okozta nehézségekkel, miközben a védelmi kiadások – kevés kivételtől eltekintve – szinte mindenhol csökkenő tendenciát mutatnak.² Annak érdekében, hogy megőrizzék védelmi képességeiket, Európa-szerte megfigyelhető az országok közötti képességfejlesztési együttműködés fokozódása és az erre irányuló kezdeményezések felélélnkülése. Ezek közül jelentőségét tekintve kiemelkedik a brit–francia állandó strukturált együttműködés,³ illetve az Európai Unióban az ún. genti folyamat részeként indított közös képességfejlesztési és -megosztási (Pooling and Sharing) programok,⁴ valamint a NATO által a 2010-es lisszaboni csúcstalálkozón útjára indított Smart Defence (Okos védelem) kezdeményezés.⁵

A szorosabb együttműködés közvetlen előzménye a 2008 óta tartó gazdasági válság és az ennek nyomán kialakult forráshiány, ugyanakkor alapvető okait a hidegháború utáni időszakban kell keresnünk. A NATO a Szovjetunió jelentette fenyegetés elhárítására jött létre, annak megakadályozására, hogy a szovjet hatalom kiterjessze befolyását az európai földrészre, amelynek révén az Egyesült Államok elveszítette volna stratégiai partnereit és egyik legjelentősebb hídfőjét a kommunizmus elleni harcban. Az Egyesült Államoknak így érdekében állt egy erős Európa létrehozása, ezért komoly katonai és pénzügyi segítséggel támogatta szövetségeseit.⁶ A Szovjetunió bukása után alapvetően változott meg az Észak-atlanti Szerződés Szervezetén belüli feladat- és tehermegosztás, amelynek súlypontja egyre inkább a szövetség „amerikai pillére” felé toldott el. Ezt alapvetően két tényező váltotta ki: a hidegháború után meginduló társadalmi-

¹ Az elemzés alapját képező tanulmány az Antall József Tudásközpont „*Fiatal Kutatók a NATO-ról – Kül- és biztonságpolitika első kézből*” című pályázatán I. helyezést ért el. A szerző a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatója, az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont és a Honvédelmi Minisztérium korábbi gyakornoka.

² Csiki Tamás: A gazdasági válság hatása Magyarország és egyes szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére I., II és III. *SVKK Elemzések*, 2013/9., 2013/10. és 2013/11. Elérhetőek a <http://hvk.uni-nke.hu/index.php/hu/kozpontok/svkk/svkk-publikacio/elemezések/664-elemezések-2013> oldalon. Letöltve: 2013. 07. 20.

³ Németh Bence: PESCO and British-French military co-operation. *European Geostrategy*, 2012. 02. 14. Elérhető: <http://europeangeostrategy.ideasononeurope.eu/2012/02/14/pesco-and-british-french-military-co-operation/>. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁴ European Defense Agency: *Pooling and sharing*. Elérhető: <http://www.eda.europa.eu/aboutus/whatwedo/pooling-and-sharing>. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁵ NATO: *Smart defence*. Elérhető: <http://www.nato.int/cps/en/SID-F5138CA6-04C97CC5/natolive/78125.htm> Letöltve: 2013. 07. 20.

⁶ Az 1980-as évekre az Egyesült Államok Európa területére telepített fegyveres erőinek létszáma elérte a 800.000 főt. Kugler, Richard L.: *The future U.S. military presence in Europe – Forces and requirements for the post-Cold War era*. *rand.org*, 1992. Elérhető: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2008/R4194.pdf>. Letöltve: 2013. 07. 20.

politikai folyamatok, valamint a technikanéhez hadseregek.⁷ Emellett az 1990-es években a külső fenyegetés megszűnésével az európai döntéshozók és a társadalom gondolkodásában egyre inkább a nem katonai jellegű fenyegetésszemperszecció és a humán veszteség elkerülése vette át a főszerepet. Emiatt sem a politikai elit, sem pedig a társadalom nem érezte fontosnak a védelmi költségvetések magas szinten tartását, így a rendelkezésre álló erőforrásokat egyre nagyobb mértékben fektették a választásokon szavazatokat hozó szociális és egészségügyi területekbe (a „békeosztalék” civil felhasználása). Ezt a tendenciát jól mutatja, hogy míg 2005-ben az Egyesült Államok a NATO védelmi kiadásainak 68%-át adta, ez az arány 2012-re elérte a 72%-ot.⁸

Ugyanakkor Anders Fogh Rasmussen 2012-es évvértékelő jelentése alapján az aránytalanság tovább fokozódhat, amelynek révén teljesen felborulhat a tehermegosztás, és az európai államok jelentős része biztonságfogyasztóvá válhat.⁹

A NATO a hidegháborút követően ellenségképének eltűnésével legitimációs válságba került, ezért szerepének újradefiniálásába kezdett, amelyet az „új” biztonsági kihívások előtérbe kerülése és a délszláv válság határoztak meg. Ennek eredményeképp a NATO feladatrendszere – bár a kollektív védelem továbbra is az elsődleges feladat maradt – kiegészült a válságkezeléssel. Az új célkitűzések új típusú haderőstruktúra kialakítását igényelték: a hidegháborúban alkalmazott robusztus, nagy tömegű, statikus és technikanéhez hadseregek helyett mobil, gyorsan telepíthető és a korábbiakhoz képest kisebb létszámú haderőre volt szükség. Bár az európai országok jelentős része már áttért a professzionális haderőmodellre, a többségük haderőinek jelentős része továbbra is technikanéhez, amely csak korlátozottan tette lehetővé a válságkezeléshez szükséges képességek kialakítását.

A 2008-ban kirobbant gazdasági válság a fenti tényezők következtében kialakult problémák katalizátoraként szolgált. A nemzeti haderők a megfelelő műveleti képesség eléréséhez szükséges új technikákat nem tudják megvenni, azonban az elavult haditechnikai eszközök fenntartása nem költséghatékony, és napjaink műveleteiben történő alkalmazhatóságuk is kérdéses.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy Afganisztánban az olyan intenzív válságkezelő tevékenység felé toldott el a súlypont, amelyhez szinte kizárólag az Egyesült Államok rendelkezik a szükséges képességekkel, míg a csökkenő védelmi kiadások révén az európai államok nem tudják tartani a lépést, így az Atlanti-óceán két partja között egyre nagyobb a technológiai szakadék. A helyzet súlyosságára a líbiai beavatkozás világított rá egyértelműen,¹⁰ hiszen ugyanilyen képességkülönbséget láthattunk akkor, amikor az Egyesült Államok által biztosított támogatás csak másodlagos volt („leading from behind”). Azáltal, hogy a korábban (a legutóbbi NATO-„légi háborúban”, Koszovóban) – a műveletek tervezésében, vezetésében és irányításában, információs kiszolgálásában és a csapásmérésekben – vezető szerepet játszó amerikai erők európai szövetségeseikre hagyták a műveletek végrehajtásának jelentős részét, láthatóvá vált, hogy európai részről a stratégiai légi szállítás, a precíziós löszerek, a légi utántöltés, valamint a megfigyelés, felderítés és hírszerzés területén komoly képességhiányok tapasztalhatóak.¹¹ (Mind ezek az európai haderők képességhiányainak csak egy részét jelentik.)

Ráadásul a 2011-es amerikai Nemzeti Katonai Stratégia,¹² majd a 2012. januári Stratégiai iránymutatás¹³ alapvető prioritásként a csendes-óceáni és délkelet-ázsiai térséget nevezi meg

⁷ Edmunds, Timothy: *What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe*. Chatham House, 2006. Elérhető: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2006/82_61059-76.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁸ *The Secretary General's Annual Report 2012*. nato.int, 2013. 01. 31. Elérhető:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/stock_publications/20130131_Annual_Report_2012_en.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁹ *The Secretary General's Annual Report 2012*. nato.int, 2013. 01. 31. Elérhető:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/stock_publications/20130131_Annual_Report_2012_en.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹⁰ Mark Laity: The Latest Test for NATO. *RUSI Journal*, February 2012. Vol. 157. No. 1. Elérhető:

<http://www.rusi.org/publications/journal/ref:A4F43DE0D92B17/#.UVg34aLt9nM>. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹¹ *Lybia operation shows European military gaps, says UK report*. Army-technology, 2012. 05. 04. Elérhető: <http://www.army-technology.com/news/newslybia-operation-shows-gaps-european-military-uk-report>. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹² *National Military Strategy of the United States of America 2011: Redefining America's Military Leadership*. Elérhető: http://www.jcs.mil/content/files/2011-02/020811084800_2011_NMS_-_08_FEB_2011.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

az Egyesült Államok számára, míg Európa stratégiai jelentősége csökkenni látszik, ami maga után vonja az Egyesült Államok európai jelenlétének és ezzel együtt támogatásának csökkenését is. Ez számos aggasztó kérdést vetett fel az európai politikusok körében. Hogyan lesz képes a NATO fenntartani globális erőkitvétési képességét? Milyen mértékben csökkenti európai jelenlétét az Egyesült Államok? Hogyan alakítható ki arányosabb tehermegosztás a szövetségen belül? Hogyan biztosítható ennek érdekében az európai államok nagyobb szerepvállalása az európai biztonsági érdekek védelmében és az ehhez szükséges jelentősebb katonai képességek kialakítása?¹⁴ Az ezen kérdésekre adandó válasz az, amely megad(hat)ja az olyan többnemzeti képességfejlesztési programok legitimációját, mint a NATO Okos védelem kezdeményezése.

A Smart Defence (Okos védelem)

A fent felvázolt problémák felismerése vezette arra az európai döntéshozókat, hogy a védelmi képességeket olyan költséghatékony módon kell fejleszteni, amelyen keresztül „megtöbbszörözhetőek” a rendelkezésre álló források – és ezt a módot a többnemzeti együttműködésben találták meg a NATO-n belül.

A Smart Defence (Okos védelem) koncepcióját a 2010-es lisszaboni csúcstalálkozón hozták nyilvánosságra. Célja a „kevesebb pénzből nagyobb biztonság”¹⁵ elérése, valamint az együttműködés rugalmasabbá tétele annak érdekében, hogy a NATO tagországai fejleszthessék azokat a kulcsfontosságú képességeket, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a szövetség megfelelhessen a jövő kihívásainak.¹⁶ Az elképzelés tartalmazza a közös képességfejlesztési prioritások meghatározását a szövetség koherenciájának szem előtt tartásával, a közös katonai eszközfejlesztést és azok megosztását, valamint a NATO és egyéb intézmények, elsősorban az Európai Unió közti együttműködés összehangolását.¹⁷ A folyamatot politikai szinten Brüsszel ösztönzi, míg a technikai megvalósításban az egyes NATO-ügynökségek segítik a projektek résztvevőit.¹⁸ 2012 októberében 24 kezdeményezés folyt, amelyek a méretgazdaságosságot, az interoperabilitást és a nemzeti haderők közötti szorosabb együttműködést hivatottak elősegíteni.¹⁹

A NATO tagállamainak védelmi jellegű együttműködése nem új keletű, a múltban több program is indult. Ezek közül jelentőségét tekintve négy kezdeményezés emelkedik ki:

- A szövetség tagországai ellátják Észtország, Lettország és Litvánia légtérének békeidőben történő ellenőrzését és védelmét (NATO Air Policing).²⁰

¹³ *Defense Strategy Guidance. Sustaining Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense.* Department of Defense, 2012. január 3. Elérhető: http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹⁴ Lásd: Csiki Tamás – Molnár Ferenc – Varga Gergely: Az Egyesült Államok védelmi stratégiai irányváltásának háttere, elemei, valamint hatásai Európára és Magyarországra. *SVKK Elemzések*, 2012/5. Elérhető: http://hhk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_5.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹⁵ Érdemes megjegyezni, hogy 2010 óta a védelmi költségvetések folytatódó csökkentését látva a NATO a képességfejlesztéssel kapcsolatos retorikán is változtatott. 2013 januárjában Anders Fogh Rasmussen a 2012-es NATO-évértékelést bemutató sajtótájékoztatón már azt is hangsúlyozta, hogy ma már nem lehet a forrásokat tovább csökkentve „kevesebb pénzért” nagyobb biztonságot elérni, hanem meg kell őrizni a tagállamok védelmi kiadásainak szintjét, és ezeknek a forrásoknak a hatékonyabb, közös felhasználásával kell első lépésben megteremteni a hiányzó stratégiai képességeket, majd második lépésben csökkenteni az egyes országok közötti jelentős különbségeket. *Hold the Line on Defense Spending, Secretary General Urges.* nato.int, 2013. 01. 31. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_94266.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹⁶ *NATO Secretary General talks Smart Defence in Slovakia.* nato.int, 2011. 05. 19. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_74489.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹⁷ Henius, Jakob – MacDonald, Jacopo Leone: Smart Defence: A critical appraisal. *NDC Forum Paper n 21*, 2012. Elérhető: http://www.ndc.nato.int/news/current_news.php?icode=378. Letöltve: 2013. 07. 20.

¹⁸ Buckley, Edgar: *How to make NATO leaner, meaner and cheaper.* 2010. 10. 22. Elérhető: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11812560>. Letöltve: 2013.07.20.

¹⁹ *Multinational Projects.* 2012. 10. 08. Elérhető: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2012_10/20121008_media-backgroundunder_Multinational-Projects_en.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

²⁰ *Baltic Air Policing.* Elérhető: http://www.jfcs.nato.int/jfcsbrunssum/baltic_air_policing.aspx. Letöltve: 2013 .07. 20.

- A stratégiai légi szállítási képesség (Strategic Airlift Capability – SAC) kiépítése 10 szövetséges és két partnerország részvételével valósul meg, célja a NATO globális erőketvitő képességének megőrzése.²¹
- Ezt erősítendő, egy többnemzeti konzorcium Antonov nehéz szállító repülőgépek bérlésével segíti a NATO logisztikai képességét (Strategic Airlift Interim Solution – SALIS).²²
- Az AWACS (Airborne Warning and Control System – Légi Figyelmeztető és Irányítási Rendszer) pedig légi megfigyelő- és irányítórendszert biztosít a szövetség számára.²³

Ugyanakkor a korábbi sikeres együttműködés nem jelenti azt, hogy a Smart Defence-konceptió célkitűzései rövid időn belül és problémák nélkül teljesülnek. A kezdeményezés sikeréhez vezető úton a legnagyobb akadályok politikai szinten jelentkezők, amelynek alapját a nemzeti szuverenitás megőrzésére irányuló szándék alkotja. Az erőszak alkalmazása a vesztfáliai békerendszer 1648-as kialakulása óta az államok monopóliuma, a katonai képességekkel kapcsolatos kényes információk védelme pedig kulcsfontosságú. Bár egy olyan fejlett, magas szinten integrált és hatékony műveleti együttműködésre (interoperabilitásra) is képes katonai szövetség esetében, mint a NATO, a szövetséges államok tudatosan és szándékosan alakítják ki az „érzékeny” információk magas szintű megosztását, a nemzeti szuverenitás védelmének egyik alapkövét jelentő nemzeti haderővel kapcsolatban természetes módon még ma is jelentkezik ez a korlát. Mivel adott esetben az együttműködés olyan formát is ölthet, hogy egy szövetséges ország katonái és haditechnikai eszközei felett egy másik szövetséges ország katonai vezetője (egy többnemzeti kötelék parancsnoka) rendelkezik, az együttműködés, a kölcsönös bizalom igen magas szintjét kell elérni, hiszen a költségek és az esetleges veszteségek utáni politikai és morális felelősség mégis az vezető nemzet politikai vezetését terheli (ugyanaz egy másik műveletben megtörténhet fordítva).

Bár az előzőekben felvázolt kihívások az összes európai államot érintik, Kelet-Közép-Európa államai, köztük Magyarország ezeken felül még olyan speciális problémákkal is szembenéznek, amelyek megnehezítik számukra a hatékony képességefejlesztést. Ezek a megállapítások általánosabban, a „kis államok” esetén is érvényesek a szövetségen belül:

- a nagy országokhoz képest korlátozottabb erőforrásokkal rendelkeznek, ennél fogva védelmi költségvetésük arányaiban is kisebb;
- a kutatás és fejlesztés területén jelentős alulfinanszírozottság figyelhető meg, ugyanis a kiadások nagy részét a személyi kiadásokra, a műveletekre, valamint a fenntartásra fordítják;
- a hidegháború időszakából örökölt, döntően orosz haditechnikai eszközpark elavult, ráadásul nem vagy modernizációkkal is csak korlátozottan NATO-kompatibilis, sok esetben pedig ezek teljes cseréje lenne szükséges;
- a modern technológiák (fegyverrendszerek) beszerzési és rendszerbe állítási költsége folyamatosan növekszik, amit egy kis ország egyedül nem tud biztosítani;
- a kis országok nemzetközi ambíciószintje alacsonyabb, ezért prioritizált képességeik eltérnek a nagyobb államokétól, ha viszont nem fejlesztik a szövetségi szinten szükséges képességeket, akkor nem tesznek eleget kötelezettségeiknek (ugyanis a kollektív védelemhez hozzájárulni képes haderő fenntartása – akár az alapvető országvédelmi feladatokat ellátni képes erők fenntartása ellenére – nem vagy csak korlátozottan valósul meg).

A Smart Defence koncepciója a NATO képességefejlesztési kezdeményezéseibe ágyazva biztosíthat keretet a fenti problémák kezelésére – egyúttal a részvétel több előnnyel is járhat a kis államok számára:

- növeli az adott állam „láthatóságát”, ezáltal diplomáciai érdekérvényesítő képességét;
- demonstrálja és erősíti a szövetségen belüli szolidaritást;

²¹ *Strategic Air Lift Capability (SAC)*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50105.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

²² *Strategic Airlift Interim Solution (SALIS)*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50106.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

²³ *AWACS: NATO's eye in the sky*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48904.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

- növeli a tagállamok közti interoperabilitást, azaz a műveleti területen a képességek, eszközök és egységek megosztását és használatát;
- hozzáférést biztosít az olyan technológiákhoz, amelyek kifejlesztését egy kisebb állam önállóan nem engedhetné meg magának;
- egyes részterületen saját technológiai hozzájárulást biztosít a humán tőke, a képzett szakemberállomány felhasználásával, ami bizonyos mértékig kompenzálhatja a rendelkezésre álló erőforrások terén tapasztalható hiányosságokat.

A gazdasági válság fokozottabban érezte a hatását a külső folyamatoknak jobban kitett kis államoknál, elsősorban a kelet- és közép-európai térségben,²⁴ amelynek nyomán a kialakuló képességfejlesztési problémák arra sarkallták a politikusokat és a védelempolitikai szakértőket, hogy az akadályokat többnemzeti megoldások révén küzdjék le, aminek a megvalósítására a Smart Defence-kezdeményezésekkel fémjelzett többnemzeti képességfejlesztési programok és képességmegosztási formák alkalmas keretet biztosíthatnak.

Összességében fontos hangsúlyoznunk, hogy a nemzeti és a többnemzeti képességfejlesztést egymást kiegészítő, szükséges komponensként érdemes kezelni és vizsgálni, annak minden előnyével és hátrányával együtt – azonban a nemzetállami katonai képességek elvesztésének valós alternatívájaként. A többnemzeti képességfejlesztés egyes esetekben jelentheti ugyanis az adott képesség fenntartásának feladását, vagy azt, hogy az adott képesség a továbbiakban csak a többnemzeti keretben lesz elérhető.²⁵

Magyarország képességfejlesztési lehetőségei és prioritásai

Az Smart Defence koncepciója olyan keretet biztosít a tagállamok számára, amelynek segítségével két- vagy többoldalú együttműködések hozhatnak létre. A kis államok számára az egyoldalú képességfejlesztés nehezen járható út, hiszen a jelentősebb fejlesztésekre vagy beszerzésekre így sem rendelkeznek elég forrással. Előnyösebb számukra a két- vagy többoldalú megközelítés, azon belül pedig a regionális együttműködés megalapozása.

Bár a Smart Defence által prioritásként kezelt képességcsomagok kialakításában bármelyik NATO-tagállam részt vehet, ha rendelkezik a szükséges politikai akarattal és erőforrásokkal, ennek regionális keretben történő megszervezése az eddigi nemzetközi tapasztalatok alapján több sikerrel kecsegtet.²⁶ Előnye, hogy az adott régióban található országok gyakran hasonló biztonsági kihívásokkal és fenyegetésekkel néznek szembe, stratégiai kultúrájuk elemei – így a nemzetközi szerepvállalásra és a fegyveres erők alkalmazására vonatkozó nézeteik – hasonlóak, ennél fogva képességfejlesztési prioritásaik is hasonlóak lehetnek, ami megfelelő alapot teremthet az együttműködésre. További fontos szempont, hogy a kis államok egyedül nehezen érvényesíthetik specifikus érdekeiket a szövetség szintjén, ugyanakkor regionális keretekbe csatornázva, a többi kis állammal közös álláspontot és célkitűzéseket kialakítva erőteljesebben hallathatják hangjukat.

Ezeket figyelembe véve a következő rész Magyarország képességfejlesztési prioritásait vizsgálja, illetve azt, hogy ezek milyen konkrét Smart Defence-kezdeményezésekbe ágyazva való-

²⁴ IISS: *The Military Balance 2012, Europe*. Routledge, London, 2012. 5. o.

²⁵ Csiki Tamás – Németh Bence – Tóth Péter: A többnemzeti katonai képességfejlesztésről a Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal kapcsán. *SVKK Elemzések*, 2012/14. Elérhető: http://hkk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_14.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

²⁶ Lásd például: Arūnas Molis: *Baltic Military Cooperation: Past, Present and the Future*, In *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2009* (Tallinn: Estonian Foreign Policy Institute, 2010) 28–47. o. Elérhető: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2009-22/Ar%C5%ABnas%20Molis.pdf>. Letöltve: 2013. 07. 20.; Ben Jones: *Franco-British military cooperation: a new engine for European defence?* *EUISS Occasional Paper* No. 88. 2011. Elérhető: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/op88--Franco-British_military_cooperation--a_new_engine_for_European_defence.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20., Tamás Csiki – Bence Németh: *On the multinational development of military capabilities: Recommendations for the Central European Roundtable on Defence Cooperation*. *European Geostrategy*, 2012. 06. 13. 3–5. o. Elérhető: <http://europeangeostrategy.ideason europe.eu/files/2012/06/Long-Post-1.pdf>. Letöltve: 2013. 07. 20.

sulhatnak meg. A napjainkig kialakított regionális védelmi együttműködési formák tapasztalataira alapozva e tekintetben abból indulunk ki, hogy Magyarország a térség többi kis államával együtt, regionális keretek között lehet képes eredményesen részt venni képességfejlesztési programokban.

Ahhoz, hogy eldönthessük, milyen regionális együttműködési keret felel meg legjobban a magyar érdekek érvényesítésének, számba kell vennünk a Magyar Honvédség képességfejlesztési irányait, valamint az ehhez kapcsolódó konkrét programokat. Az e területre vonatkozó 2007-es országgyűlési határozat²⁷ a következő képességfejlesztési célkitűzéseket határozta meg a 2009 és 2018 közötti időszakra vonatkozóan:²⁸

- az erők időben történő rendelkezésre állása;
- hatékony felderítés,
- telepíthetőség és mobilitás;
- harci hatékonyság;
- hatékony vezetés és híradás;
- logisztikai fenntarthatóság;
- erők megóvása és túlélőképessége;
- résképességek fejlesztése.

A 2012-ben kiadott Nemzeti Katonai Stratégia a haderő alkalmazását elsősorban szövetséges (NATO, EU) keretek között tartja valószínűnek, ennél fogva a Magyar Honvédségnek továbbra is fel kell készülnie a mobil, kis létszámú expedíciós haderő fenntartására és fejlesztésére, valamint azokra a kihívásokra, amelyek egy esetleges szövetségi válságkezelő művelet során érhetik a haderőt.²⁹ A dokumentum konkrét biztonsági kihívásként azonosítja a Magyar Honvédség várható működési környezetében a vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris tömegpusztító fegyverek alkalmazását, valamint a kibertérből érkező fenyegetéseket. Az afganisztáni és líbiai műveletek olyan hiányzó képességekre és fejlesztendő területekre hívták fel a figyelmet, amelyek fejlesztésében Magyarország is részt vehet. Ide tartozik az improvizált robbanóeszközök elleni technológiák fejlesztése, valamint a stratégiai logisztikai képesség erősítése.

Az általános célkitűzések így konkrét, a Smart Defence kezdeményezéseinek keretei között végrehajtható képességfejlesztési kezdeményezésekre bonthatóak. Mivel ezek pontos részleteit minősített anyagok tartalmazzák, így kénytelenek vagyunk nyílt elemzések és a sajtóban megjelenő hírek nyomán levonni következtetéseinket.³⁰ Ezek alapján Magyarország konkrét képességfejlesztési prioritásai jelenleg biztosan kiterjednek a következőkre:

- C-IED kiképzés;

²⁷ 51/2007. (VI. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól. 2007. 06. 06. Elérhető:

<http://www.complex.hu/kzldat/o07h0051.htm/o07h0051.htm>. Letöltve: 2013. 07. 20.

²⁸ A Magyar Honvédség stratégiai tervezési – így haderő-tervezési – folyamata gördülő rendszerben történik, és jelenleg az új Nemzeti Biztonsági Stratégia és Nemzeti Katonai Stratégia elfogadása, valamint az elmúlt években drasztikusan változó pénzügyi források hatása miatt felülvizsgálat alatt áll. Mind a haderő-tervezési rendszer felülvizsgálata, mind az új stratégiai dokumentumok és a 2007 óta tapasztalható változások a stratégiai környezetben (és a jelenleg látható előrejelzések), vagy a gyakorlatban tapasztalt képességhiányok egyaránt szükségessé tehetik az itt bemutatott fejlesztési prioritások felülvizsgálatát – jelen elemzés szempontjából azonban most még nem támaszkodhatunk egy a jövőben elkészülő új fejlesztési tervet elemeire. E tekintetben elemzésünk olyan úttörő kísérletnek is tekinthető, amelyet a későbbiekben meg lehet ismételni. Mivel a témakörrel foglalkozó magyar kutatások és elemzések köre igencsak szűkre szabott, további kutatási irányként gondolhatunk egyes rész kérdések mélyebb feltárására (egy-egy adott képességfejlesztési cél megvalósításának lehetőségei), vagy a vizsgálat komparatív elemének mélyítésére (a szövetséges országok esetében a képességfejlesztési célok pontos és részletes feltérképezése) és bővítésére (több ország bevonása) egyaránt.

²⁹ 1656/2012. (XII. 20.) Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának elfogadásáról. Elérhető:

http://www.kormany.hu/download/d/05/c0000/2012_1220_NKS.PDF. Letöltve: 2013. 07. 20.

³⁰ *Együttműködve a katonai képességek fejlesztésében*. kormány.hu, 2011. 12. 06. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/egyuttmukodve-a-katonai-kepessegek-fejleszteseben>. Letöltve: 2013. 07. 20.; Szarvas László: Stratégiai Légi Szállítási Képesség – egy új többnemzeti megoldás. *Nemzet és Biztonság*, 2008. július, Elérhető:

www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=77. Letöltve 2013. 07. 20., illetve *A közép-európai együttműködés példaértékű*. kormány.hu, 2012. 11. 22. Elérhető: <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/a-kozep-europai-egyuttmukodes-peldaerteku>. Letöltve: 2013. 07. 20.

- egészségügyi támogatás;
- európai stratégiai légi szállítási központ létrehozása;
- megfelelő kibervédelmi képességek kiépítése;
- ABV-védelem;
- műveleti logisztika;
- helikopter-kiképzés.

A Smart Defence keretében számos képességcsomagot dolgoztak ki, amelyek közül a tagállamok kiválaszthatják, melyikben szeretnének részt venni. A következőkben meghatározzuk azokat a kezdeményezéseket, amelyekben Magyarországnak eddigi képességei, együttműködési tapasztalatai, biztonsági környezete és érdekei alapján érdemes részt vennie.

NATO Air Policing

A balti államok közös légtérvédelmével kapcsolatos regionális együttműködésre építve a szövetség támogatja a hasonló elképzeléseket. A magyar légierő 14 darab Saab JAS 39 többcélú vadászgéppel rendelkezik, s ez a képessége kiemelkedik a környező országok légierői közül.³¹ Magyarország pozícióját javítja, hogy Kelet-Közép-Európában Szlovénia, Észtország, Lettország és Litvánia sem rendelkezik légtérelenőrzésre és -védelemre alkalmas légierővel, több országban (Románia, Bulgária, Horvátország) pedig olyan rossz állapotban van a vadászrepülőgéppark, hogy gyakorlatilag alig szállnak fel a repülőgépek.³²

2012 novemberében a NATO integrált légtérvédelmi rendszerének keretén belül a három balti állammal (a 2015–2018 közötti időszakra), 2013 februárjában pedig Szlovéniával kötött légtér-ellenőrzési megállapodást a magyar állam (utóbbi a szlovén ratifikációt követően lép életbe).³³ Ennek következtében ezeknek az országoknak a légierőre (akár annak létrehozására, akár fenntartására) költendő bizonyos erőforrásai felszabadulnak, és azokat más, a szövetség számára hasznos képességek fejlesztésébe fektethetik, míg Magyarország számára ez értékes tapasztalatot jelent, valamint a pilótaállomány kiképzési szintjének növeléséhez is hozzájárul. Érdemes megjegyezni azt is, hogy a Balkán felől érkező légi járművek miatt – amennyiben Bulgária, Románia, Horvátország és Szlovénia sem működtet hatékony légtérelenőrző rendszert (vagy pusztán nem szállnak fel repülőgépeik abban az esetben, ha azonosítatlan légi jármű érkezik a NATO légterébe) – Magyarország közvetlen biztonsági érdekévé is válik a légtérelenőrzés többnemzeti együttműködésben történő biztosítása. Éppen ezért további lehetőségként mérülhet fel a légtér-ellenőrzési együttműködés kibővítése ezekkel az államokkal.

Orvosi felszerelések többnemzeti használata

A projekt célja, hogy szabványosított moduláris orvosi felszereléseket fejlesszen, amelyeket a műveleti területen bármely részt vevő nemzet hatékonyan alkalmazhat. A magyar orvosi képes-

³¹ IHS Jane's: Navigating the emerging markets. *janes.com*, 2012 november. Elérhető:

<http://www.janes.com/products/janes/defence-business/industry-markets-intelligence-centre/emerging-markets.aspx>. Letöltve: 2013. 07. 20.

³² Bulgária, Horvátország és Románia a Szovjetuniótól beszerzett MiG–21-es és MiG –29-es vadászgépekkel rendelkeznek, amelyek az 1980-as évek közepétől vannak szolgálatban. A három ország a közeljövőben F–16-os vadászrepülőgépek beszerzését tervezi. IISS: *The Military Balance 2012. Europe*. Routledge, London, 2012.

³³ Hungarian Gripen to perform Air Policing over Slovenia and the Baltic States. *saabgroup.com*, Elérhető:

<http://www.saabgroup.com/en/Air/Gripen-Fighter-System/Gripen-for-Hungary/Update-from-the-Program/Hungarian-Gripens-to-perform-air-policing/>. Letöltve: 2013. 07. 20.

Az elmúlt hónapokban két hadgyakorlatra is sor került, amely a magyar erők felkészülését segítette a szlovén légtérvédelmi feladatok ellátására. 2013 áprilisában a Gripeneknek egy repülőgépet kellett elfogniuk a szlovén légtérben, míg júniusban az „Adriatic Strike 2013” gyakorlaton a Gripenek mellett az előretolt repülésirányítók is részt vettek. *Elfogás és légi harc Szlovénia felett*. honvedelem.hu, 2013. 04. 15. Elérhető: <http://www.honvedelem.hu/cikk/37466> Letöltve: 2013. 07. 20., valamint *Gripenek és előretolt repülésirányítók gyakorlaton*. honvedelem.hu, 2013. 05. 28. Elérhető:

<http://www.honvedelem.hu/cikk/38298>. Letöltve: 2013. 07. 20.

ségek fejlesztése azért is célszerű, mert ezek az eszközök hozzájárulnak a saját és a szövetséges erők megóvásához, egyúttal pedig növelhetik a műveleti területen élő lakosságnak a Magyar Honvédség felé irányuló támogatását.

Többszemzeti kibervédelmi képesség létrehozása

Az utóbbi években jelentősen megnőtt a kibertérben elkövetett támadások száma, amelyek nemcsak a nagyhatalmak, hanem Magyarország ellen is irányulnak.³⁴ Egy lehetséges támadás súlyos következményeire Kovács László és Krasznay Csaba *Digitális Mohács* című elemzése hívta fel a figyelmet,³⁵ amelyben rávilágítottak, hogy bár a kritikus infrastruktúra védelmét ellátó egyes szervezetek bizonyos fokig fel vannak készülve a kibertámadásokra, egy összehangolt, komplex támadás könnyen megbéníthatja Magyarországot, ami nemcsak az internetes hálózat összeomlásával, hanem akár egyes közszolgáltatások megbénulásával is járhat.³⁶ E veszély felismerésének eredményeként született meg 2013 márciusában Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiája.³⁷

A NATO a 2002-es prágai csúcstalálkozón szerepeltette először napirendjén a kiberbiztonságot – azóta pedig a tagállamok önállóan és összehangoltan is egyre fokozódó erőfeszítéseket tesznek a nemzeti és szövetségi kibervédelmi képességek erősítésére. Ezt a törekvést a 2007-es észtországi és 2008-as grúzai tapasztalatok is alátámasztották – nem beszélve a NATO infokommunikációs rendszereit folyamatosan érő nagyszámú támadásról. Azt követően, hogy a NATO 2011-ben új Kibervédelmi irányelvet fogadott el, 2012-re létrehozták a szövetség reagáló képességét (NATO Computer Incidence Response Capability – NCIRC), és egyre nagyobb mértékben támogatják a tagállami és többszemzeti kibervédelmi képességek fejlesztését, mivel a NATO rendszereit elég egyetlen sebezhető ponton támadni a károkozáshoz – azaz minden tagállamnak érdeke, hogy saját képességeit erősítse.³⁸ E tevékenység a felkészülésre, megelőzésre, a fenyegetések azonosítására és elhárítására, a válaszadásra és a helyreállítás során nyújtott segítségre is kiterjed.

C-IED kiképzés

A NATO-tagállamok haderői az iraki koalíciós és az afganisztáni szövetségi műveletek során kellett, hogy elsajátítsák a rögtönzött robbanóeszközök elleni védelem technikai és taktikai megoldásait.³⁹ Bár az ISAF-művelet 2014-ben véget ér és egy új támogató művelet veszi kezdetét, a jövőbeni NATO-missziókban részt vevő erőknek továbbra is számolniuk kell a rögtönzött robbanóeszközök jelentette fenyegetéssel. Ennek megfelelően az elmúlt években gyorsan fejlődtek a tapasztalatokat és működőképes megoldásokat felhasználó nemzeti és többszemzeti C-IED fejlesztési programok.⁴⁰ Magyarország is aktívan vett részt az ISAF kötelékében tűzszerész feladatok végrehajtásában, így a Smart Defence két kezdeményezése is releváns lehet a Magyar

³⁴ Kassai Károly: Kiberveszély és a Magyar Honvédség. *Hadmérnök*, VII. évfolyam 4. szám, 2012. december. Elérhető: http://hadmernok.hu/2012_4_kassai.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

³⁵ Kovács László – Krasznay Csaba: Digitális Mohács – Egy kibertámadási forgatókönyv Magyarország ellen. *Nemzet és Biztonság*, 2010. február. Elérhető: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=285. Letöltve: 2013. 07. 20.

³⁶ Uo. 8. o.

³⁷ 1139/2013 Kormányhatározat Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról. *Magyar Közlöny*, 2013. március 21. Elérhető: <http://www.magyarokozlony.hu/melleklet/mellekletMK13047.html>. Letöltve: 2013. 07. 20.

³⁸ *NATO and cyber defence*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_78170.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

³⁹ 2011-ben a rögtönzött robbanószerekkel (Improvised Explosive Devices, IED) elkövetett támadások száma elérte a 16.000-et, amely a civil lakosság veszteségeinek 60%-ért volt felelős Afganisztánban. Brook, Tom Vanden: IED attacks in Afghanistan set record. *USA Today*, 2012. 01. 26. Elérhető: <http://usatoday30.usatoday.com/news/world/story/2012-01-25/IEDs-afghanistan/52795302/1>. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁴⁰ *Countering Improvised Explosive Devices (C-IEDs)*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_72809.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

Honvédség számára e területen. A „Counter-IED – Biometrics” egy átfogó stratégia kialakítását jelenti, amely a végrehajtott támadások biometriai mérésekkel kinyert tapasztalatainak felhasználásával többnemzeti kiképzésen és közös szabványokon alapszik, míg a másik csomag a távirányítású, útszéli bombák hatástalanítására létrehozott robotok közös fejlesztését segíti elő, amelynek révén a műveleti területen lévő katonák kevésbé lesznek kitéve a rögtönzött robbanóeszközök okozta veszélynek.

Kiképzés és oktatás

A chicagói csúcstalálkozón elfogadott Összekapcsolt Haderő Kezdeményezés (Connected Forces Initiative)⁴¹ arra irányul, hogy a jelenlegi műveleti tapasztalatok alapján a jövőben tovább fokozzák a szövetséges haderők interoperabilitását, együttműködési képességét és a közös műveletek hatékonyságát. Az afganisztáni stabilizáció végéhez közeledve az elsajátított képességek megőrzését elsősorban az oktatás és a közös kiképzés, valamint a szövetségi hagyományok kiterjesztésével és a kiválósági központok szerepének erősítésével kívánják megvalósítani. Az egyéni kiképzési és oktatási programokban, valamint a többnemzeti pilótaképzéseken való részvétel elősegíti a Magyar Honvédség és a szövetséges katonák hatékony műveleti együttműködését, a különböző tagállami kiképzési rendszerek és intézmények követelményeinek összehangolását, valamint erősíti a NATO kohézióját.

ABV-védelem

A NATO a tömegpusztító fegyverek elleni védelem fontos elemeként kezeli a biológiai, nukleáris, radiológiai és vegyi fegyverek elleni védelem képességét, amelynek ellátására a 2003-ban létrehozott, 21 ország együttműködésén alapuló zászlóalj harci kötelék és a kapcsolódó laboratórium (Combined Joint CBRN Defense Task Force) szolgál.⁴² A közép-európai régióban hagyományosan Csehország biztosít képességeket ezen a területen, de Magyarországnak is érdeke, hogy az ABV-védelem is bekerüljön az Smart Defence programjainak sorába. Ez nem csak a Magyar Honvédség NATO-műveletekben felhasználható képességeit erősíti, hanem hozzájárulhat az olyan hazai katasztrófa-helyzetek megfelelő kezeléséhez, mint amilyen a 2010-es vörösiszap-katasztrófa is volt.

Logisztikai képességek erősítése

A líbiai intervenció rávilágított az európai tagállamok azon logisztikai, felderítési, vezetési és irányítási képességeinek hiányosságaira, amelynek megerősítése létfontosságú az Egyesült Államok támogatása nélkül végrehajtható műveletekhez. A NATO közvetlen érdekszférájában ki-robbanó válságok közvetlen fenyegetést jelentenek a térségre, amelyekre a gyors és megfelelő erővel történő reagálás kulcsfontosságú. Ennek érdekében Magyarországnak is érdemes támogatnia a szövetség műveleti logisztikai képességének erősítését és egy európai stratégiai légi szállítási központ létrehozását, amelynek a pápai légi bázis lehetne az alapja.

A Magyar Honvédség többnemzeti képességfejlesztésének lehetséges keretei

A Smart Defence koncepciója a többnemzeti együttműködések ösztönzésével igyekszik elősegíteni a tagállami védelmi képességek fejlesztését. Ez komoly lehetőségeket jelenthet az olyan kis államok számára, mint Magyarország, amelyek aligha lennének képesek elegendő erőforrást

⁴¹ *The Connected Forces Initiative*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/SID-107090C3-88095132/natolive/topics_98527.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁴² *Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force*. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49156.htm. Letöltve: 2013. 07. 20.

rendelkezésre bocsátani nagyarányú képességfejlesztési programokhoz. Korábbi tapasztalatok (a skandináv államok és a Benelux államok példája) alapján úgy véljük, hogy kis országként a regionális együttműködési keretek remek lehetőséget biztosítanak a magyar érdekek fokozottabb érvényre juttatásának, amelyek így már szélesebb támogatás mellett kerülnek megvitatásra szövetségi szinten. Magyarország jelenleg két regionális együttműködési kezdeményezésnek is tagja, a Csehországot, Lengyelországot, Magyarországot és Szlovákiát magában foglaló Visegrádi Csoportnak (V4) és az Ausztria, Csehország, Horvátország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia együttműködésére épülő Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztalnak. A következőkben azt a keretet vizsgáljuk meg, amelynek révén Magyarország hatékonyan csatornáztathatja be érdekeit a NATO szintjén.⁴³

A két együttműködési forma összevetésére az ad okot, hogy míg a formalizált visegrádi együttműködés több mint két évtizedes múltra tekint vissza, védelempolitikai dimenziója kézzel fogható eredményt csak 2012-től egy V4–EU Harccsoport létrehozása kapcsán mutatott fel, addig a Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal informális, strukturálatlan, nem intézményesített együttműködési formaként az elmúlt két évben számos képességfejlesztési kezdeményezésnek adott keretet. A következő összehasonlítás arra kíván rávilágítani, hogy a térség kis államai számára a regionális együttműködésre is több lehetőség nyílik, és éppen a kisállamiságból adódóan fontos szerepet kaphat az, hogy az együttműködés keretrendszere milyen jellemzőkkel bír, és milyen lehetőségeket kínál.

A Visegrádi Csoport

A Visegrádi Csoport alapvető célja a tagországok közötti kölcsönös együttműködés erősítése volt, létrehozását elsősorban négy tényező indokolta: a kommunista tömb maradványainak felszámolása, a történelmi ellenségeskedések megszüntetése, a közös regionális érdekek együttes képviselése, valamint az európai integrációhoz való csatlakozás elősegítése.

Annak ellenére, hogy a kezdeményezésnek nincs intézményesített formája, formális egyeztetések és mechanizmusok sorozatából áll, amely az állam- és kormányfők szintjétől egészen a szakértői szintig terjed. A tagországok miniszterelnökei évente találkoznak, a részt vevő államok rotációs rendszerben elnökölnek és dolgozzák ki az egy évre vonatkozó munkatervet.⁴⁴ Az együttműködés a külpolitika, a belpolitika, az oktatás, kultúra, társadalom és sport, a környezet, az infrastruktúra, valamint a tudomány és technológia területén is megnyilvánul, ugyanakkor relevanciáját tekintve jelen írás az itt felsoroltak közül az elsőt, annak is biztonság- és védelempolitikai vonatkozásával foglalkozik bővebben.

2012 áprilisában a Visegrádi Csoport védelmi miniszterei közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben elkötelezték magukat a NATO képességfejlesztése mellett, valamint meghatározták a részt vevő tagországok közös prioritásait ezen a téren:^{45;46}

- légi irányítási képzés;
- vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris védelem;
- helikopter-kiképzők képzése;

⁴³ A Visegrádi Együttműködés és a Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal nem kötődnek a NATO-hoz – azonban a Smart Defence-kezdeményezések esetében sem fogalmazódik meg semmilyen követelmény arra nézve, hogy az együttműködő államoknak a NATO ügynökségein keresztül kellene kialakítani együttműködésüket. A cél minden esetben a közös képességfejlesztési és -megosztási mechanizmus kialakítása, melynek eredményeképpen a NATO tagállamai gyarapítják katonai képességeiket. E tekintetben a Smart Defence-re „katalizátorként” tekintünk.

⁴⁴ Magyarország 2013. július elsején vette át a hat hónapra szóló elnöki posztot. *Magyarország a V4-ek elnökségi posztján*. Honvédelem.hu, 2013. 07. 04. Elérhető: <http://www.honvedelem.hu/cikk/38888>. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁴⁵ *Declaration of the Visegrad Group – Responsibility for a strong NATO*. 2012. 04. 18. Elérhető:

<http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the>. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁴⁶ Az áprilisi nyilatkozatban foglaltakat a tagországok a NATO védelmi minisztereinek ülésén ismét megerősítették, továbbá a kibervédelem kérdése, amely a csúcspont téma volt, immár különálló pontként szerepelt, igaz, konkrétumok nélkül. *Joint Statement of Visegrad Group Defence Ministers*. 2013. 06. 05. Elérhető: <http://www.mon.gov.pl/en/artikul/14390>. Letöltve: 2013. 07. 20.

- közös logisztika;
- egészségügyi felszerelések;
- többnemzeti kísérleti fejlesztési programok;
- haditengerészeti járőrgépek;
- C-IED kiképzés.

Mindezek ellenére jelentős, konkrét előrelépés nem történt a képességfejlesztési prioritások megvalósítása érdekében, melynek fő oka – véleményünk szerint – az együttműködésben részt vevők között tapasztalható aránytalanság. Lengyelország a régió legnagyobb védelmi költségvetésével rendelkezik (8781 millió dollár), GDP-arányos védelmi kiadása pedig az egyik legnagyobb volt a NATO-n belül 2012-ben (1,9%),⁴⁷ miközben gazdasága a válság ellenére is növekvő pályán halad.⁴⁸ Ezzel szemben a Visegrádi Csoport három másik tagállama, Csehország (1,3%), Magyarország (1%) és Szlovákia (1,3%) védelmi kiadásai jelentősen elmaradnak Lengyelországtól, továbbá csökkenő vagy stagnáló pályán mozognak, és a közeljövőben sem várható jelentős emelkedés.⁴⁹

	Haderő létszáma (ezer fő)	Védelmi kiadások a GDP százalékában	Védelmi kiadások (millió dollárban 2010-es árfolyamon)
Magyarország	19	1,0	1287
Szlovákia	16	1,3	968
Csehország	23	1,3	2254
Lengyelország	100	1,9	8781
Visegrádi Csoport (Lengyelország nélkül)	58		4509

A Visegrádi Csoport tagállamainak összehasonlítása⁵⁰

Az erőforrásokban megmutatókozó eltérések különböző elvárásokat állítanak az együttműködéssel szemben. Lengyelország középhatalmi státusz biztosítására törekszik Európában (például a „weimari hármak” (Franciaország, Lengyelország, Németország) együttműködésén keresztül a két másik kontinentális nagyhatalommal „egyenlő félként ülve közös asztalnál”), valamint azt demonstrálja a NATO-ban, hogy megbízható és cselekvőképes szövetséges (szinte erőn felüli iraki és afganisztáni műveleti szerepvállalás), amelyre jelentős forrásokat biztosít. A három kis állam célja a szövetség védelmi és műveleti képességeihez való hozzájárulás, amely a forráshiány következtében „költséghatékonyabb” formában valósul meg. Ez hosszú távon felveti annak veszélyét, hogy biztonságfogyasztóvá válnak a Visegrádi Csoportban. További probléma, hogy Lengyelország elsősorban az 5. cikkely szerinti műveletek végrehajtásához szükséges képességekre helyezné a hangsúlyt, amelyet geostratégiai elhelyezkedése és fenyegetettségper-

⁴⁷ Lengyelországot az Egyesült Királyság (2,6%), Görögország (2,1%), Franciaország (1,9%) előzi meg, míg Észtország Lengyelországgal megegyező mértékben költ a védelemre. *Financial and economic data relating to NATO defence*. 2012. 04. 13. Elérhető: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2012_04/20120413_PR_CP_2012_047_rev1.pdf. Letöltve: 2013.07. 20.

⁴⁸ Marcin Zaborowski – Demkó Attila: Smart Defence: Central European contribution. *ITransatlantic Policy Briefs*, 2012. december. Elérhető: http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/07_tpb_smart_defence_central_european_contribution.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁴⁹ A védelmi kiadásokra vonatkozó adatok a NATO hivatalos adatközlésére támaszkodnak – ezek azonban Magyarország esetében láthatóan felfelé torzítanak, ugyanis a magyar védelmi költségvetés 2012-ben nem haladta meg a nemzeti össztermék 0,7–0,8 százalékát (becslés szerint a honvédelmi költségvetési keretösszegeből kikerült nyugdíjakkal együtt is legfeljebb a 0,8–0,9 százalékát). Bár a védelmi kiadások pontos összegéről az eltérő források és eltérő számítási módszertanok miatt bizonyos szórással rendelkezünk adatokkal, nagyságrendileg bármelyik összevetés szemlélteti Lengyelország eltérő súlyát.

⁵⁰ Az adatok forrása: SIPRI Military Expenditures Database 2012, The Military Balance 2012. Mivel Ausztria nem NATO-tagállam, így a szövetség által kiadott védelmi kiadásokra vonatkozó adatokat nem lehetett felhasználni a táblázat elkészítéséhez. Hogy az adat-sor védelmi költségvetésekkel kapcsolatos része egységes legyen (tehát értékeit ugyanazon számítási módszer révén kaphassuk meg), elkészítésekor a Stockholmi Nemzetközi Kutatóintézet adatbázisát (SIPRI MilEx) és annak 2010-es évre vonatkozó adatait használtuk fel. A haderők létszámához a Military Balance 2012-es kiadványa nyújtott kapaszkodót.

cepciója, stratégiai kultúrája indokol (az ország területének nagy részét borító síkság, valamint az Oroszországi Föderáció közelsége).⁵¹ Ezzel szemben a kis államok elsősorban a nem 5. cikkely szerinti műveletek végrehajtásához szükséges résképességekre helyeznék a hangsúlyt, amelyeket sikerrel alkalmazhatnak a válságkezelő műveletekben. Ebből következik, hogy Lengyelország és a három másik kis állam hosszú távú képességfejlesztési prioritásai nem egyeznek meg egymással.

A Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal⁵²

A 2011 januárjában létrejött Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal célja együttműködés kialakítása a kiképzés, a műveleti szerepvállalás, valamint a képességfejlesztés területén. Az egyeztetések során a felek felhasználták a korábbi többnemzeti képességfejlesztési együttműködések tapasztalatait is. Szemben a Visegrádi Csoporttal, a kerekasztal nem rendelkezik merev mechanizmusokkal. A létrehozók célja egy olyan flexibilis együttműködési keret kialakítása volt, amelyben a résztvevők szabadon válogathatnak a felmerülő képességfejlesztési kezdeményezésekből. A Visegrádi Csoporttal ellentétben nem kötelező egyszerre részt vennie mindenkinek, ami jelentősen leegyszerűsíti és hatékonyabbá teszi az együttműködést. Ezt a szándékot erősítette, hogy a megegyezések szerint a költséges bürokratikus struktúra helyett kerekasztal-beszélgetések formájában vitatják meg a felek a felmerülő kérdéseket, szakértői szinten pedig workshopok formájában igyekeznek megoldást találni a gyakorlati problémákra. Ennek köszönhetően jelenleg az alábbi bi- és trilaterális képességfejlesztési kezdeményezésekről folynak tárgyalások.⁵³

– „A nukleáris, biológiai, radiológiai és vegyi (ABV) védelem területén Csehország vezetésével zajlanak a szakértői megbeszélések az együttműködés konkrétabb vonatkozásairól. Előrelépés történt a biológiai védelem, az ABV-védelemmel kapcsolatos információk cseréje és megosztása, valamint a kiképzésben-felkészítésben történő együttműködési lehetőségek feltérképezése terén, amelynek eredményeképp 2013-ban már közös programok indulhatnak.

– Az osztrák–horvát különleges műveleti kiképzésről a két ország készített ún. gondolatébresztő (food for thought) anyagot, amely alapját képezte a bilaterális együttműködés mélyítésének.

– Csehország gondolatébresztő anyagot készített a regionális logisztikai együttműködésben rejlő lehetőségekről, amely a csehországi székhelyű Többnemzeti Logisztikai Koordinációs Központ bázisán valósulna meg, regionális választ adva arra a NATO-elvárásra, amely az úgynevezett egyesített logisztikai támogató csoportok (Joint Logistic Support Group) felállítását ösztönzi.

– A magyar vezetésű rögtönzött robbanóeszközök elleni (C-IED) területen is sor került egy gondolatébresztő anyag kidolgozására, valamint két szakértői szintű megbeszélésre, ahol az együttműködés számos területét tárták fel. A további lépések a C-IED-vel kapcsolatos hazai képességfejlesztési fejleményektől függenek.

– A cseh–horvát–magyar légi tanácsadó csoportok felkészítése részben közösen történik: Csehország és Horvátország közösen biztosít ilyen csoportot Afganisztánban, míg Magyarország saját csoportot küld. A három ország légi tanácsadó csoportjainak felkészítése közösen zajlik a Többnemzeti Helikopter Kezdeményezés biztosította források felhasználásával.”

⁵¹ Szatkovski, Tomasz: Polish defense modernization in the era of U.S. strategic rebalancing. CEPA, 2013. 03. 01. Elérhető: http://www.cepa.org/ced/view.aspx?record_id=376&printview=1 Letöltve: 2013. 07. 20.

⁵² A Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztalról igen kevés forrás áll rendelkezésre, ugyanis a folyamatban lévő tárgyalások részleteit és eredményeit minősített anyagok tartalmazzák, továbbá relatíve új kezdeményezés lévén e területtel ma még kevés szakértő foglalkozik. Ennek következménye, hogy a szerző egyetlen szakértői forrásra és a médiában megjelenő hírekre alapozva dolgozta fel a témát. Lásd: Csiki Tamás – Németh Bence – Tóth Péter: A többnemzeti katonai képességfejlesztésről a Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal kapcsán. SVKK Elemzések, 2012/14.

Elérhető: http://hvk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_14.pdf. Letöltve: 2013. 07. 20.

⁵³ l. m. 4–5. o.

Az együttműködés hatékonyságát elősegíti, hogy a részt vevő hat ország gazdasági súlya, haderejének létszáma és védelemre fordított erőforrásaik mértéke nem tér el olyan jelentősen egymástól, mint a Visegrádi Csoport esetében, ahol Lengyelország adja a védelmi kiadások 51,3%-át. A védelmi kiadások továbbá mind a hat országban stagnálnak vagy csökkennek, ami megfelelő ösztönző erőt adhat az együttműködés fokozásához.

	Haderő létszáma (ezer fő)	Védelmi kiadások (a GDP százalékában)	Védelmi kiadások (millió dollárban 2010-es árfolyamon)
Ausztria	26	0,9	3305
Csehország	23	1,3	2254
Horvátország	16	1,7	1037
Magyarország	19	1,0	1287
Szlovákia	16	1,3	968
Szlovénia	7	1,6	668

A Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal országainak összehasonlítása⁵⁴

Összegzés és javaslatok

Összegezve a leírtakat, javaslatot tehetünk arra a regionális együttműködési keretre és arra az együttműködési formára, amelyen keresztül Magyarország a leghatékonyabban tudja becsatornázni és képviselni nemzeti érdekeit a NATO képességfejlesztési tevékenységébe – a Smart Defence projektjeibe – ágyazva, valamint azokat a hazai képességfejlesztési prioritásokkal összhangban lévő kezdeményezésekre, amelyek révén az ország hatékonyan növelheti katonai képességeit.

A két regionális együttműködési keret alapvető különbsége abban áll, hogy míg a V4-ek egy viszonylag merev, mechanizmusok sorozatából álló kezdeményezés, addig a Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztal sokkal kötetlenebb és rugalmasabb teret nyújt a tagállamoknak. Ennek legfőbb előnye ott mutatkozik meg, hogy a V4-ek esetében minden tagország hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adott elképzelés gyakorlati megvalósítása elkezdődhessen, ezzel szemben a kerekasztal kapcsán nincs ilyen kényszer: bárki csatlakozhat az adott kezdeményezéshez, amennyiben megvan hozzá a kellő politikai akarata és erőforrása.

A kerekasztal további előnye, hogy tagjainak gazdasági súlya, haderőinek létszáma, a védelemre fordított erőforrások mértéke hasonló, biztonságpercepciójuk pedig közel áll egymáshoz, így a tagállami érdekek is harmonikusabban jelenhetnek meg, továbbá egyik nemzet sem érezheti úgy, hogy az együttműködés nélkülözi az egyensúlyt, és bármelyik ország vezető szerepre tör. Ugyanakkor a vezető nemzet hiánya hátrányt is jelent abban az értelemben, hogy nincs olyan tagállam, amely magára vállalná a többiek ösztönzését és a nagyobb költségeket, emiatt a nagyobb fegyverzetmodernizációs vagy beszerzési programok végrehajtása komoly erőforrásbeli akadályokba ütközhet.

Ennél fogva, bár a lengyel túlsúlynak vannak pozitív hatásai is, komoly negatívumot jelent, hogy a kisebb tagállamok nem tudják érdekeiket megfelelően érvényesíteni, így az egyes képességfejlesztési kezdeményezések elsősorban Lengyelország számára lesznek előnyösek, míg a három kis állam nemzetközi ambíciószintjével nem állnak teljes szinkronban. Ez megnehezíti a jövőbeni képességfejlesztési területek feltárását is. A V4-en belüli strukturált együttműködési forma eredményességének esélyeit kérdőjelezheti meg az a tény is, hogy az együttműködés több

⁵⁴ Az adatok forrása: SIPRI Military Expenditures Database 2012, The Military Balance 2012. Mivel Ausztria nem NATO-tagállam, a szövetség által kiadott védelmi kiadásokra vonatkozó adatokat nem lehetett felhasználni a táblázat elkészítéséhez. Hogy az adatsor védelmi költségvetésekkel kapcsolatos része egységes legyen (tehát értékeit ugyanazon számítási módszer révén kaphassuk meg), elkészítésekor a Stockholmi Nemzetközi Kutatóintézet adatbázisát (SIPRI MilEx) és annak 2010-es évre vonatkozó adatait használtuk fel. A haderők létszámához a Military Balance 2012-es kiadványa nyújtott kapaszkodót.

mint húsz éve alatt annak ellenére sem sikerült jelentősebb védelmi jellegű együttműködést létrehoznia a négy országnak, hogy közös képességfejlesztési prioritásaik több ponton is egyeznek. A képet árnyalja a Visegrádi EU Harccsoport kialakításáról szóló megállapodás, amely kétségtelenül eredmény, azonban látnunk kell, hogy ez nem új képesség létrehozását jelenti, hanem a meglévő katonai alegységek összegyűjtését egy közös többnemzeti szervezetbe (képességcsoportosítás és nem képességfejlesztés).

Ezzel szemben a kerekasztal kétéves működése során megkezdődtek és jelenleg is folyamatban vannak a szakértői szintű egyeztetések az elképzelések gyakorlati megvalósításáról. További előny, hogy ezek a kezdeményezések bizonyos mértékig összhangban állnak Magyarország képességfejlesztési prioritásaival, és közülük rugalmasan lehet kiválasztani azokat, amelyekben indokolt a magyar részvétel. Ilyen közös területek közé sorolható az ABV-védelem és a rögtönzött robbanószerek elleni védelem erősítése, a regionális logisztikai képességek növelése, valamint a közös kiképzési és oktatási programok lefolytatása.

Mindezeket figyelembe véve Magyarország és a közép-európai kis államok számára előnyösebbnek ítéljük a Közép-európai Védelmi Együttműködési Kerekasztalban való részvételt, valamint magának az együttműködési formának és a keretei között létrejövő képességfejlesztési kezdeményezéseknek az elősegítését, aminek fényében érdemes lehet a jövőben nagyobb hangsúlyt fektetni erre a területre.

Végezetül ismételten szeretnénk hangsúlyozni: elemzésünket nyílt információk alapján végrehajtott gondolat kísérletnek tekintjük, amely vitaindítóként szolgálhat abban az időszakban, amikor a Magyar Honvédségnek folytatnia kell megkezdett képességfejlesztési programjait, meg kell oldania több haditechnikai eszközrendszer modernizációját vagy cseréjét. Bizonyos korlátokkal, racionális keretek között erre a többnemzeti együttműködési és képességfejlesztési programok is jó lehetőségeket kínálhatnak.